

EGYHÁZ – IRODALOM – TUDOMÁNY

Kis János
(1770–1846)

Szerkesztette
Fórizs Gergely,
Kertész Botond és
Vaderna Gábor

reciti – Evangélikus Országos Gyűjtemény
Budapest, 2021

A kötet megjelenését támogatta

LENDÜLET

A borítón Kis János arcképe látható,
melyet Johann Niedermann festménye alapján Johann Neidl metszett rézbe.
A portré eredetileg „Kis János’ Versei.
Kiadta Kazinczy Ferencz. I. kötet. Pest 1815.” -ben jelent meg.

© Szerzők, r e c i t i, Evangélikus Országos Gyűjtemény

ISBN 978-615-6255-21-1
Hálózati kiadás ISBN 978-615-6255-22-8
ISSN 2732-2122

Könyvünk a Creative Commons *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc*
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>) feltételei szerint
szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.

A kötetek honlapunkról letölthetők.

Éljen jogaival!

A kiadásért felelős az Evangélikus Országos Gyűjtemény igazgatója
Tördelte és borítóterv Rezesy Szabolcs
Nyomdai kivitelezés Kódex Könyvgyártó Kft.
Felelős vezető Marosi Attila

CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

Közönséges kedvesség

Kis János a közkultúráról*

Labádi Gergely emlékére

Kis János 1819-ben, a *Helikoni Kedvtöltés* hasábjain rövid esszét közölt *A' köznéptől kedvelt dalokról és regékről* címmel. A cikkekét a folklorisztika szakirodalmában néha megemlíti, elsősorban Fenyő Istvánra hivatkozva.¹ A hangsúlyt Kis János azon gondolata kapja, hogy „nemcsak elismeri az alsóbb néposztályok költészetének polgárjogát az irodalmi alkotásokra, hanem értékét a közönség szempontjából ítéli meg, s e tekintetben a népköltészetnek juttatja az elsőbbséget”.² Kis szövegét, akárcsak a szintén Kazinczy Ferenc köréhez tartozó Szentmiklóssy Alajos 1823-ban kiadott írását³ Fenyő és nyomában más elemzők is Johann Gottfried Herder 1777-es álláspontjának hatásával magyarázzák (*Von Ähnlichkeit der mittlern englischen und deutschen Dichtkunst*). A rövid esszé számos filológiai kérdést felvet, komolyabb elemzése mégis elmaradt. Talán azért, mert mind a két évig megjelenő almanach kínálatában, mind pedig Kis János munkásságán belül egyedi témának számít.

Maga a *Helikoni Kedvtöltés* sem tartozik a legismertebb folyóiratok (ahogy Kis mondaná: *időírások*) közé. Címe tudatosan imitálhatta Kazinczy 1791-es lapkísérletét, a *Heliconi Virágokat*, bár az kizárólag verseket közölt. Pesten, Trattner Já-

---

* A szerző az Eötvös Loránd Kutatóhálózat Bölcsészettudományi Központ Irodalomtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, az „Irodalmi nyilvánosság a polgárosuló Nyugat-Magyarországon, 1770–1820” Lendület kutatócsoport vezetője.

¹ FENYŐ István, „Az irodalmi népiesség elméleti alapvetése”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 76 (1972): 146–172, 159.

² KÜLLŐS Imola, „A magyar népdalkutatás története”, in *Magyar népköltészet*, főszerk. VARGYAS Lajos, szerk. ISTVÁNOVITS Márton, mts. SZEMERKÉNYI Ágnes, Magyar néprajz nyolc kötetben 5: *Folklór* 1, 414–426 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988), 415.

³ Szerényi Vilmos néven írt recenzióját Gaal György *Märchen der Magyaren* című kötetéről: *Tudományos Gyűjtemény* 7, 1. kötet (1823): 118–120.

nos Tamás nyomdájában jelent meg 1819-ben és 1820-ban, összesen négy kötet, egyenként közel száz lapnyi terjedelemben. Formátumát és koncepcióját tekintve a korábbi, évenként vagy félevenként megjelenő kulturális periodikákra emlékeztet, elsősorban Sándor István *Sokféléjére*, amely 1791 és 1808 között látott napvilágot Győrben, majd Bécsben. Kis János bizonyosan ismerte ezt a sorozatot, amely – ma még kevésbé feltárt módon – jelentős hatással volt a magyar irodalmi életre, elsősorban művelődéstörténeti cikkei által. Történeti életrajzok, természettudományos és humán érdekességek, régi irodalmi közlemények, például Tinódi Sebestyén és Amade László énekei mellett a szerkesztő a saját verseit is közreadta a *Sokfélében*. A szakcikkek egy részét a külföldi sajtóból és lexikonokból válogatta, de saját nyelvészeti és levéltári kutatásairól is számot adott, Révai Miklós lektori segítségével mellett.⁴ Ezzel párhuzamosak Kis János korai almanachjai.⁵

A *Sokféle* megszűnése (1808) és a *Helikoni Kedvtöltés* megjelenése közötti évtizedben ilyen típusú almanach-féleség nem jelent meg a magyar sajtóban. A komoly előzmények mégis nyilván ösztönzően hatottak, 1817-től megindult Pesten a *Tudományos Gyűjtemény*, amelyet ugyancsak a Trattner nyomda adott ki, Erdélyben pedig 1814 és 1818 között az *Erdélyi Muzéum*. Ezek gyakoribb megjelenéseikkel, szigorúbban tudományos és esztétikai-kritikai profiljukkal mintegy levették az ilyen cikktípusok terhét az évkönyv-félelvkönyv jellegű kiadványokról. Más kérdés, hogy Kultsár István *Hazai 's Külföldi Tudósítások* című lapja, s az ennek mellékleteként még sűrűbben, hetente többször megjelenő *Hasznos Mulaságok* (szintén 1817-től) a szórakoztató irodalmi és ismeretterjesztő szerepkört is egy rugalmasabb médiumba emelték át, ezzel főként Rát Mátyás és Révai Miklós *Magyar Hírmondójának* termékeny örökségét folytatva – ugyancsak jóformán egyszemélyes lapként.

A *Helikoni Kedvtöltés* tehát már születése pillanatában egy kicsit régies, de talán nem elavult koncepciót követett; valódi elődei már több mint egy évtizede eltűntek a hazai sajtótermékek piacáról. Kis Jánosnak azonban bizonyára jó oka volt arra, hogy egy hasonló periodikát alapítson. A szerkesztő neve egyébként nem szerepel sem a címlapon, sem másutt: az 1819-es első kötet címlapja mindössze ennyit sejtet: HELIKONI KEDVTÖLTÉS A' MAGYAR LITERATURÁNAK NÉMELLY BARÁTJAI ÁLTAL. Ráadásul még azt sem állíthatjuk teljes bizonyossággal, hogy

---

⁴ Sándor István szerkesztői működéséről bővebben írtam: Csörsz Rumen István, „A *Sokféle* folyóirat (1791–1808) irodalmi programja”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 122 (2018): 757–767.

⁵ Vö. FRIED István, „Stílustörekvések a XVIII. század végén: Kis János almanachjai”, *Irodalomtörténeti Közlemények* (1979), 577–588.

minden egyes szövegét valóban Kis János maga írta. A névvel is jelölt vendégszerzőktől származó versek és prózák mellett talán az esszék sem mind az ő munkái. A frissen megjelent Kis János-levélkiadás egy fontos adata azonban tisztázza a kérdést. Kis 1844. november 15-én Sopronból küldött levelet Toldy Ferencnek, amelyhez egy többlapos függelékkel csatolt *Fordítmányaim s utánozataim* címmel. A jegyzék nyomán egyértelmű, hogy a folyóirat jó néhány közleményét „az angol szemléből” vette át:

A köznéptől kedvelt dalokról s regékről 8o. az angol szemléből [...] Egy nevelésbeli fogatkozásról 5o. Az angol szemléből⁶

Ez irányú munkássága mindazonáltal korábban elkezdődött, hiszen az *Erdélyi Muzéum* 1817. évi 7. és 8. számában Kis már több szemelvényt közölt a régi angol folyóiratból magyar fordításban,⁷ – némelyikük két évvel később a *Helikoni Kedvtöltés* lapjain köszön vissza, számunkra mintegy hitelesítve Kis fordítói munkáját. A kis cikkecske azonban, amelyet szeretnénk megvizsgálni, nem jelent meg Döbrentei lapjában, tehát jó eséllyel az első fordítási egység után, 1817-et követően készítette Kis János.

Az „angol szemlé” nem más, mint a felvilágosodás korának egyik emblematis napilapja, a *Spectator*, amely 1711–1714 között jelent meg Londonban, Joseph Addison és Richard Steele szerkesztésében. Rövid élete ellenére nagy hatással volt szerte Európában, számtalan hasonló sajtótermék utánozta, s a cikkek javát kötetekbe rendezve, francia és német fordításban is kiadták a 18. század folyamán. Magyarországon szintén nagy becsben tartották, igaz, teljes bizonyossággal csak két emberöltővel későbből adhatjuk az ismeretét, noha valószínűleg Mikes Kelemen is forgatta a francia adaptációt. A század végén a *Mindenes Gyűjteményre* és az *Urániára* mindenképp hatott, bár ezek nem közöltek konkrét for-

---

⁶ „Kis János Toldy Ferencnek, Sopron, 1844. november 15” in Kis János (1770–1846) szuperintendens, *Irodalmi és tudományos levelezése*, kiad. Tóth Kálmán, 484. lev., 245–250 (Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021), 249.

⁷ Egy korábbi, 1842-ben ugyancsak Toldyhoz címzett levelében adja meg e fordításai forrását: „25. Az angol szemléből vett darabok a 7-dik füzetben a 102-dik laptól a 173-dikig.” Lásd „Kis János Toldy Ferencnek, Sopron, 1842. november 23.”, in *uo.*, 462. lev., 225–228, 227.

dításokat az angol lapból.⁸ Már ezeket megelőzően, 1783-ban Erdélyben néhány fontos cikkét magyarra fordították ugyancsak *Szemlélő* címmel, ám e vállalkozás kéziratban maradt, csak 2005-ben adta ki Balázs Péter és Labádi Gergely. Ebben a válogatásban nem szerepelt az az írás, amely Kis János forrása volt, s amely eredetileg 1711. május 21-én jelent meg az Addison nevével jegyzett számban. Mottóját Horatiustól vette: *Interdum vulgus rectum videt*.⁹ Csaknem ugyanekkor, 1713-ban Kis-Viczay Péter közmondástárában így olvashatjuk: *Sok jámbor szava Isten szava*.

Kis János az angol cikknek csupán első két bekezdését fordította le, a többi mellőzte. Elgondolkoztató, hogy esetleg közvetítő nyelvű, francia vagy német kiadásból dolgozott, ahol már eleve kihagyták ezt az elsősorban angol közönségnek szóló eszmefuttatást. Kis János azonban köztudottan értett angolul,¹⁰ bár Samuel Richardson *Pamela or a Virtue Rewarded* című regényét német közvetítő forrás nyomán ültette át magyarra, de például Robert Lowth *The Judgment Of Hercules* és a *Flora* című folyóirata sok írását eredeti angolból fordította.¹¹ Az említett jegyzet kétségtelenül „angol szemlélő”-ről beszél, tehát joggal feltételezhetjük, hogy az eredeti forrást használta. Ez pedig azért fontos, mivel így csaknem biztosra vehetjük, hogy a cikk folytatását sem csupán átlapozta, hanem tudatosan mellőzte a tartalom ismeretében.

A magyar kivonat az angol cikknek valóban csak a felütéséül szolgál. Lássuk tehát először Kis János szövegét és az angol cikk elejét:

---

⁸ A recepciótörténeti adatok forrása: BALÁZS Péter és LABÁDI Gergely, „Bevezetés”, in *Szemlélő. A Spectator 18. századi magyar fordítása*, kiad. BALÁZS Péter és LABÁDI Gergely, Fiala filológusok füzetek: Modernizmus 1, 7–27 (Szeged: Szegedi Tudományegyetem Klasszikus Magyar Irodalom és Francia Nyelvi és Irodalmi Tanszék, 2005), 10–13.

⁹ Quintus Horatius Flaccus: Epistulák I. könyv, Augustus Caesarhoz („Cum tot sustineas et tanta negotia solus...”), 63. sor. Bede Anna fordításában: „Sokszor itél a tömeg helyesen, [de hibázik is olykor].”

¹⁰ *Emlékezéseiben kitér arra is, miként tanultak nyelveket a soproni önképzőkörben. Kis János superintendens, Emlékezései életéből: Maga által feljegyezve*, Második kiadás, kiad. H. Á., Olcsó könyvtár (Budapest: Franklin-társulat, 1890), 62–63.

¹¹ Kis János, *A Magyar Pámela: Forráskiadás*, kiad. LABÁDI Gergely, ReTextum 1 (Budapest: Reciti Kiadó, 2014). A regényfordításról lásd jelen kötetben BÓDI Katalin tanulmányát is.

<p><i>Helikoni Kedvtöltés, 1819, 80–81.</i></p>	<p><i>The Spectator, 1711. május 21.</i></p>
<p>A KÖZNÉPTŐL KEDVELT DALOKRÓL ÉS REGÉKRŐL.</p> <p>Az oly dalok és regék, mellyek a köznépnél egy egész tartományban mindenek nyelvén forognak, 's firól fira szoktak szállani, megérdemlik a gondolkodó ember figyelmét. Lehetetlen, hogy valami egy nagy sokaságnál; ha szintén ezen sokaság a nép alla volna-is, közönséges kedvességet találhasson, ha oly tulajdonsággal nem-bir, a mi által az emberi szív gyönyörködtetésére alkalmas. Az emberi természet minden okos teremtményekben egy és ugyan az, 's a' mi azzal megegyez, az minden rendű és karu emberek között talál kedvelőket és tsudálókat. Moliere, a' Frantziáknál a' leg-jobb vigjátékok Irója, minden darabjait elszokta egy öreg gazdasszonya előtt, midőn az a' kályha mellett font, olvasni, s abból, a' mit ekkor tapasztalt, előre tudta, milyen kedvességet fognak játékaik nyerni, mert a' mint maga írja, a nézőknek is ugyan azok a' helyek tetszettek legjőbben, amellyeknél gazdasszonya legjobb üzien nevetett.</p> <p>Semmi sem mutatja-meg inkább az igaz gondolatnak és természeti írásnak a tekervényes gondolat 's Gothus tizfraságu irás felett való tökéletességét, mint az, hogy az első minden rendbéli embereknek, az utolsó pedig tsak az olyanoknak tetszik, a' kik holmi magokat elbizó kicsiny lelkektől mesterseges izlést tanultak, vagy inkább izléseket meg vesztegettek. Homer' és Virgil' versei minden józan eszű olvasó előtt, mihelyt a nyelvet érti, kedvességet fognak találni, még sok olyanok előtt is, a' kik Martiál Epigrammájit, nem tsak szépeknek, nem tarthatják, hanem még azt sem foghatják meg, miképen lehetnek olyan emberek, a' kik azokat szépeknek találják. Az olyan dal vagy rege, melly egy egész nemzet köznépét gyönyörködteti, bizonyosan találat magában a fellyebb való olvasóknál-is szépséget, kivéven az olyanokat, a kik vagy buták, vagy a tettetés gyakorlása által természeteket meg vesztegettek. Oka ez: mert ugyan azon természeti képek, mellyek azt a közemberrel kedveltetik, a' legelmébb olvasónak-is szépeknek fognak látszani.</p> <p>Az olyan regéket és dalokat tehát, mellyekről itt szó van, igen érdemes volna nem tsak azért, hogy a' nemzet természetét festik, hanem a' benne elrejtett szépségekért is illendő megválogatással öszve szedni.¹²</p>	<p><i>Interdum vulgus rectum videt. Hor.</i></p> <p>WHEN I travelled, I took a particular Delight in hearing the Songs and Fables that are come from Father to Son, and are most in Vogue among the common People of the Countries through which I passed; for it is impossible that any thing should be universally tasted and approved by a Multitude, tho' they are only the Rabble of a Nation, which hath not in it some peculiar Aptness to please and gratify the Mind of Man. Human Nature is the same in all reasonable Creatures; and whatever falls in with it, will meet with Admirers amongst Readers of all Qualities and Conditions.</p> <p><i>Moliere</i>, as we are told by <i>Monsieur Boileau</i>, used to read all his Comedies to an old Woman who was his House-keeper, as she sat with him at her Work by the Chimney-Corner; and could foretell the Success of his Play in the Theatre, from the Reception it met at his Fire-Side: For he tells us the Audience always followed the old Woman, and never failed to laugh in the same Place.</p> <p>I know nothing which more shews the essential and inherent Perfection of Simplicity of Thought, above that which I call the Gothick Manner in Writing, than this, that the first pleases all Kinds of Palates, and the latter only such as have formed to themselves a wrong artificial Taste upon little fanciful Authors and Writers of Epigram. <i>Homer</i>, <i>Virgil</i>, or <i>Milton</i>, so far as the Language of their Poems is understood, will please a Reader of plain common Sense, who would neither relish nor comprehend an Epigram of <i>Martial</i>, or a Poem of <i>Cowley</i>: So, on the contrary, an ordinary Song or Ballad that is the Delight of the common People, cannot fail to please all such Readers as are not unqualified for the Entertainment by their Affectation or Ignorance; and the Reason is plain, because the same Paintings of Nature which recommend it to the most ordinary Reader, will appear Beautiful to the most refined. [...] ¹³</p>

A kis esszévé zsugorított bevezetés a rövidegéhez képest számos kérdést érint a populáris kultúra értelmezési köréből. A szöveg felütése az alacsonyság, a műveletlenség közegét is mintegy felruhazza az értékek őrzésével: a szép dalok és regék (az angolban: „Songs and Ballads”) az aljanép körében is méltán népszerűek, s a „gondolkodó ember” is kedvét leli bennük. Érdekes, hogy e mondat személytelenebb az eredeti angolnál, ahol egyes szám első személyben nyilatkozik Addison: „*Amikor utazgattam, különös örömet okoztak azok a dalok és mesék, amelyek az atyákról származnak a fiúkra, s minden országban divatban vannak, amelyeken átmentem*” (kiemelés tőlem, Cs. R. I.). A *Helikoni Kedvtöltés* tudós szerzője nem akar szubjektívan nyilatkozni ilyen élményekről, sokkal fennköltebben mondja ki az alapigazságot, amelyhez a *The Spectator* írója is megérkezik: egy-egy jól sikerült alkotás népszerű lehet osztályoktól és iskolázottságtól függetlenül. Erre hozzák példának Molière anekdotáját, aki a szakácsnéjának olvasta fel tesztelésképp a friss vígjátékokat. Vagyis a közönség ártatlan és spontán reakciói akkor térképezhetők fel igazán, ha előzetes műveltség nélküli alanyoknak tekintjük őket. Továbbgondolva a történet irodalomszociológiai üzenetét: az udvari elitet szolgáló komédiaszerző tudatosan lehajol az egyszerű közönséghez, sőt valamegyest a véleményére is ad.

Kis János a fentiek nyomán a „természeti írás” kifejezést az egyetemes érvényű műalkotásokra érti, amelyek nyelvi-poétikai kidolgozása nem tudálékos, azaz mindenkihez szól, ahogyan Homérosz és Vergilius művei – az eredetiben Milton is mellettük szerepel. (A 20. századi Marót Károly, a *közköltészet* kifejezés megalkotója majd ide sorolja Shakespeare és Dante alkotásait is.)¹⁴ Érdekes, hogy a túloldalon, a nehezen befogadható művek sorában a „Gothus czifraságú” beszédet említi általánosságban; ezt akkoriban a középkori irodalomra értették, az angol eredetiben „the Gothick Manner in Writing” kifejezés olvasható. Az antik klaszszikusok közül viszont Martialis átsodródik a kevesekhez szóló csoportba, akinek olvasóin eszerint sokan csodálkoznak, hogyan tetszhet bárkinek az ilyesmi. Martialis hatása mégsem mondható jelentéktelennek, s a mulattató populáris műfajok is gyakran tükrözik az ókori humor legalább érintőleges ismeretét. Tehát ha nem

---

¹² [Kis János], „A’ köznéptől kedvelt dalokról és regékről”, *Helikoni kedvtöltés a’ magyar literaturának némelly barátjai által* 1 (1819): 80–82.

¹³ Joseph ADDISON, „The Spectator: No. 70, Monday, May 21, 1711”, in *The Spectator*, Vol. 1, ed. Donald F. BOND (Oxford: Oxford University Press, 1987), 297–303.

¹⁴ Az elmélet bővebb kifejtése: MARÓT Károly, *A népköltészet elmélete és magyar problémái* (Budapest: Stephaneum Nyomda, 1949).

is volt tömegirodalom, de visszhangtalannak, túl exkluzívnak se mondhatjuk. Mindenesetre akiknek Martialis már nem élvezetes, azért Homéroszt és Vergiliust még ők is örömmel olvassák. Talán hamarosan megértjük az összefüggést.

Kis János/Addison következtetése (81):

Az olyan dal vagy rege, mely egy egész nemzet köznépét gyönyörködteti, bizonyosan találtat magában a felyebb való olvasóknál-is szépséget, kivéven az olyanokat, a kik vagy buták, vagy a tettetés gyakorlása által természeteket megvesztegették. Oka ez: mert ugyan azon természeti képek, mellyek azt a közembrel kedveltetik, a' legelméőbb olvasónak-is szépeknek fognak látszani.

A fentiek nyomán ezt úgy értelmezhetjük, ha megfordítjuk az ok-okozati összefüggést. Mivel Homérosz, Vergilius (és Milton) képes volt áttörni a műveltségi korlátokat, s mindenkinek tetszik, akiben az ízlés valamicskét gyökeret vert, ezt a hitelesítő gesztust visszafelé is alkalmazni lehetne. A széles körben elterjedt dalokat és regéket (az angolban: „Song or Ballad”) ugyanúgy megkedvelhetné a művelt közönség, hiszen ugyanaz tetszik majd bennük, mint a legnagyobb világirodalmi alkotásokban. S ide, a kis cikk végére szúrja be Kis János egyetlen saját mondatát:

Az olyan regéket és dalokat tehát, mellyekről itt szó van, igen érdemes volna nem csak azért, hogy a' nemzet természetét festik, hanem a' benne elrejtett szépségeikért is illendő megvágatással öszve szedni.

A *Spectator*ben, 1711-ben nem volt szó ilyesmiről. Bő fél évszázad telik még el Thomas Percy püspök 1765-ös háromkötetes balladagyűjteményéig,¹⁵ amelyet az ez irányú érdeklődés szimbolikus kezdőpontjaként szokás emlegetni. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy korábban ne lett volna közkedvelt dolog az angol vagy skót verses epika, de a hivatalosabb irodalom „odafordulása” valóban ekkortól érhető tetten. Kis János jó érzékkel találta meg az akkor már száz évesnél is régebbi cikket, s fedezte fel benne a közben kikristályosodott régiség- és népköltésgyűjtő felhívások korai előfutárát. Az ő mondata a köztes száz év eredményeit is felidézi, összekötve az angol elődökkel, mégis elsősorban az 1810-es évekbeli magyar sajtójának ilyen tárgyú írásaihoz kapcsolódik. A folklórisztika történetét vizsgáló szakirodalomban joggal kapott helyet Kis János egyébként visszhangtalannak tűnő közleménye.

---

¹⁵ Thomas PERCY, *Reliques of Ancient English Poetry: Consisting of Old Heroic Ballads, Songs, and Other Pieces of our earlier poets* (London: J. Dodsley, 1765).

A rövid felhívás fontos láncszemet jelent abban a hagyományfeltáró és -értelmező folyamatban, amely részben Herder, részben mások hatására már az 1780-as évektől meghatározó programmá vált a magyar értelmiség körében (Révai Miklós felhívásai, majd sok önkéntes csatlakozó, például Jankovich Miklós révén). E kutatások névleg a köznép dalaira irányultak, de többnyire azzal a nem titkolt szándékkal, hogy azokból a régmúlt magyar történelem és kultúrtörténet relikviáit nyerhessék vissza, mintegy megtisztult formában. Kis János írása elsősorban Kultsár István hasonló szándékú felhívásaival tart rokonságot, amelyek épp ekkoriban, 1817-től jelentek meg, s a Révai-program sajátos új hajtásaként évtizedekre meghatározták a népköltészetről való gondolkodást. Kultsár ugyanúgy a Nyugat-Dunántúlról származott, mint Kis János. Az egykori bencés papnövendék hamarosan az irodalmi és színházi élet egyik központi figurájává vált, 1806-tól Pesten lakott, színházi intendánsként és újságíróként szerzett érdemeket a hazai művelődésben. Tudjuk, hogy személyesen ismerték egymást Kissel (bár nem tudjuk, mióta). 1810-ben mindenesetre együtt mulattak Pesten, s Kis azt írja Döbren-teinek, hogy az írói piknik alkalmával szóba került a folyóiratok ügye is:

Azolta Pesten is megfordúltam mint Deputatus a' Generalis Conventre. Szemerével, Horváthtal, Vitkovittsal [!] megesmerkedtem. Több[en] Magyar Literátorokkal p. o. Kultsárral, Fejérrrel 's a' t. együtt azzal tiszteltek-meg, hogy egy kirendelt helyre 's kirendeltt órában öszvejöttek 's ott együtt igen jól mulattunk déleesti öt órától fogva tizenkettőig. [...]

Sokat beszélgettünk együtt egy folyó munka' kiadásáról is. Én igen szeretném, ha Pesten is, Erdélyben is és így két helyen láthatna a' két M[agyar]. Haza Journálokot boldogulni. De félek, hogy egyik helyen sem lehet az akadályokat egészen meggyőzni.¹⁶

1812-ben is ott szerepel Kultsár neve azok között, akiknek Kis az üdvözlétét küldi: „Addíg is ne sajnáld Virág, Versegi, Kultsár, Fejér, Horváth, Szemere, Vitkovits Urak közzül azokat, a' kikkel együtt lész, nevemmel tisztelni. –”¹⁷ 1827-ben pedig a legmelegebb szavakkal, elsőként ajánlja Kultsárt Széchenyi István figyelmébe, kiemelve újságírói stílusát:

¹⁶ „Kis János Döbren-tei Gábornak, Sopron, 1810. szeptember 10”, in Kis, *Irodalmi...*, 167. lev., 76–77.

¹⁷ „Kis János Helmeczi Mihálynak, Sopron, 1812. július 18.”, in, *uo.*, 214. lev., 88–89.

A' Philologia' mezeje nálunk legnagyobb számu mivelőkkel dicsekedhetik. Ezek között legnagyobb figyelmet látszanak érdemelni a' következők:
Kulcsár István Ur kinek könnyü folyamú világos és kellemes előadása, valamint nyelvünk' tudományában való jártassága is ujságaiból eléggé esmeretes¹⁸

A kapcsolat azonban az írásművek által még régebbre vezet. 1804-ben kiírták az ún. Kultsár–Prónay-pályatételt.¹⁹ Kultsár legkésőbb ekkor megismerte Kis János írói kvalitását, hiszen ő nyerte el a pályadíjat. A fenti apró adalékok valószínűvé teszik, hogy Kis János behatóan ismerte és becsülte Kultsár munkásságát, forgatta újságjait, amelyek valósággal ontották a híradásokat a nagyvilágból, köztük szép számmal a művészeti élet, a világirodalom, a színház, a zene- és művészettörténet érdekességeit. Ahogy 1782-ben az akkori, közeli profilú *Magyar Hírmondó*ban jelent meg Révai Miklós és Rát Mátyás felhívása, úgy illeszkedett harmonikusan a *Hazai és Külföldi Tudósítások*, illetve az 1817 januártól megjelenő *Hasznos Mulatságok* programjába Kultsár néhány írása, amelyek a hazai és külföldi népköltészet, pontosabban a közköltészet népszerűsítését tűzték ki célul. A nemzetközi jó példákat gyakran emlegeti, de forrásjelölés nélkül, mindenesetre az „anglusok” nála is élen járnak a folklórszövegek gyűjtésében. Kultsárnál viszont sehol sem szerepel ez a fajta dichotómia az iskolázatlan tömegek spontán, de hiteles ízlésreakcióiról és a túlbonyolított, kevesekhez szóló elit kultúráról. Ő Révaihoz hasonlóan a veszendő régiségekre irányítja a figyelmet, amelyek a nép körében még megőrződhetnek. Már 1806-ban ezt írja: „A' porban, és homályban heverő Írások fentartják Eleinknek jeles tetteiket, és elmeszüleményeiket. Bár tsak sokan megnézegetnék ezen veszendő papirosokat, és közölnék a' Hazával ez illyen világosságot érdemlő maradványokat.”²⁰ 1807-ben egy Gellért-hegyi éneklő férfi kelti fel figyelmét: „mert ki nem hallgatja örömet az ártatlan, és szelíd éneklést? A' tsínosodás, mellyet annyi századok alatt egész Európában akadályozott a' tudatlan-

¹⁸ „Kis János gróf Széchenyi Istvánnak, Sopron, 1827. február 21.”, in, uo., 363. lev., 126–128, 127.

¹⁹ A pályázatról részletesen: TÓTH Kálmán, „A Kultsár–Prónay-féle pályatétel”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 111 (2007): 147–169. Levéladat: Kis a már említett, Toldynak 1842-ben küldött fordításjegyzékében utal rá: „1805^{ben} azon kérdés fölött mely Kulcsár és Baró Pronay által a' magyar nyelv kimíveltetési tárgyában tetetett-fel három értekezés jutalmaztatott meg, egyik az enyim”. „Kis János Toldy Ferencnek, Sopron, 1844. november 15.”, in Kis, *Irodalmi...*, 484. lev., 245–250, 250.

²⁰ [KULTSÁR István], „Régi magyar énekek”, *Hazai Tudósítások* 1, II. félészteni, 51. sz. (1806. december 24.): 429. Kultsár felhívásairól és szövegközléseiről a közköltészeti kutatások szempontjából lásd korábbi tanulmányomat: Csörsz Rumen István, „Kultsár István és a *Hasznos Mulatságok* »köznépi dall«-ai (1818–1828)”, in *Doromb: Közköltészeti tanulmányok* 2, szerk. Csörsz Rumen István, 143–204 (Budapest: Reciti Kiadó, 2003), az idézet kiadása: 145.

ság, nálunk is inkább terjed.”²¹ Vagyis nemcsak feledékenyek voltunk, hanem műveletlenek is, de a „csinosodás” végre tért hódít, s nyitottakká válhatunk az efféle szöveges kincsekre (ezúttal épp Szentjóni Szabó László egyik versét dalolták). A népdalok konkrét felkutatására Kultsár 1811-ben tett javaslatot, majd a *Hasznos Mulatságok* hasábjain 1817–1818-ban újabb felhívásokat adott közre, megindítva a közlések sorát, sőt a *nép-dall* szót is ő írta le először 1818-ban. Az 1811-es írás fő gondolata egészen hasonló a *Spectator*ből átvett Kis János-szöveggel, persze már a 18. századi szövegkiadásokról is tudhat:

Angliában és Németországban a’ Köznép Énekei pompás kiadásban láttak világhosságot. Ezt nálunk annál helyesebben lehetne tennünk, mivel tudjuk, hogy valamint Homerus a’ Görögöknél alkalmatosságra készült Verseket a’ Nép előtt maga elénekelt, úgy nálunk is mind a’ régiek, mind Tinódi Sebestyén a’ Nemzetnek történeteiről Énekes Verseket készítettek, ’s el is dalolták.²²

Érdekes, hogy Kultsár is az epikus költészetet hangsúlyozza, holott ennek magyar rokonairól tudtunk ekkor a legkevesebbet. Ő sem közölt effélét, pedig megtehetette volna, hiszen 1824-ben recenziót írt Vuk Karadžić szerb hősénekeiről. A régi műfaji hierarchiának láthatólag még akkor is a csúcán maradt az eposz rokonsága, ha nincsenek ide köthető szövegeink. Erre még visszatérünk, ám a szempontunkból legfontosabb Kultsár-felhívás még csak ezt követően jelent meg, 1817-ben, az alábbi szavakkal kezdve: „Minden Nemzeteknél szorgalmatosan öszszeszedik a’ Nemzeti Dallokat; mert ezekből az idő culturáját, a’ Nemzet characterit könnyű kitapogatni.”²³ Ez a mondat nem más, mint Kis János záró mondatának előképe. Emlékezzünk csak: „Az olyan regéket és dalokat tehát, mellyekről itt szó van, igen érdemes volna nem csak azért, hogy a’ nemzet természetét festik, hanem a’ benne elrejtett szépségekért is illendő megvágatással öszve szedni.” Filológiai értelemben tehát az történt, hogy Kis János a *Spectator* 108 évvel korábbi cikkének felütését itt-ott szabadon parafrázálta, s mintegy beemelte az akkor már évek óta közismert lapokban folyó, népköltészetet pártoló diskurzusba. A végére pedig odaillesztette Kultsár nemzetkarakterre utaló (nyilván Herdert és másokat követő) mondatának bővítését az angol cikk alapvetően esztétikai alaptónusával:

²¹ [KULTSÁR István], „Budáról”, *Hazai Tudósítások* 2, I. félesztendő, 26. sz. (1807. április 1.): 209–210, kiadása uo., 146.

²² *Hazai ’s Külföldi Tudósítások* 6, II. félesztendő, 11. sz. (1811. augusztus 7.): 83.

²³ [KULTSÁR István], „Szép Mesterségek: Poézis”, *Hasznos Mulatságok* 1, I. félesztendő, 3. sz. (1817): 21; kiadása uo., 149.

a nemzet természetét is jól tükrözik, s a „bennek elrejtett szépségeikért” is méltók az összegyűjtésre, kiadásra.

E szempontot tovább árnyalja, hogy a *Helikoni Kedvtöltést* ugyanaz a Trattner nyomda adta ki, amelyik Kultsár lapjait.²⁴ Olyannyira, hogy a *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 1819 februárjában előfizetési felhívást tett közzé, meleg szavakkal ajánlva az olvasók bizalmába az új, négykötetes kiadványt, amelyet a *Tudományos Gyűjtemény* kiegészítőjének tekint.²⁵ Kedvcsinálóképp a tartalomjegyzéket is közölte, érdekes módon itt sem fedve fel Kis János személyét, viszont megemlítve *A' Köznéptől kedvelt dalokról és regékről* szóló cikket.²⁶ Ez arra utal, hogy Kis János akár Kultsárral egyeztetve,²⁷ de mindenképp az ő 1817–1818-as felhívásainak ismeretében illesztette be az angol cikktörédeket az új, kísérleti lapba. Akár azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a közkedvelt *Hasznos Mulatságok* felé fordítsa olvasói figyelmét, amelyben ekkor már jó néhány „köznépi dall” megjelent, mintegy igazolva a felhívás jogosságát.

Végezetül érdemes a *Spectator* cikkét tovább olvasni, már csak azért is, mert Kis János jó eséllyel ezt tette. A magyar verzió talán kicsit zavarosnak tűnő érvelése rögtön kitisztul, ha az angol közlemény tényeit hozzájuk kötjük. Csak röviden: a cikk *kizárólag* az epikával foglalkozik, a kissé lesajnált Martialist és a közönségre jól ráhangolódó, de mégiscsak mulattató hivatású Molière-t kitessekeli a komoly műfajok szemléléről. Először Homéroszról mint a széthúzó, megosztott görög városállamokat művével közösséggé kovácsoló kultúrhéroszról szól (némi kortévesztéssel a „perza császár” elleni összefogást említve), majd az angol múlt hasonló véres testvérharcairól. Egy nagy becsben tartott késő középkori angol ballada(ciklus), a skótok elleni hadjáratot megéneklő *Chevy Chase (Piercy and Douglas)* elemzését adja, amely Sir Philipp Sidney és Ben Jonson nagyrabecsülését is kivívta, sőt ők lettek a kultusz megalapozói. Az angol szöveget Vergilius hasonló helyeivel, például Turnus és Camilla halálával veti össze. Az ellentétes ol-

---

²⁴ Szintén a Trattner nyomda adta ki korábban Kis verseit. Trattnernek adott át fordításokat egy tervezett *Thalia* című gyűjteményébe is 1818-ban, ám ezek elvesztek. Lásd „Kis János Kazinczy Ferencnek, Sopron, 1818. december 22.”, in KAZINCZY Ferenc, *Levelezése*, kiad. (I–XXI.) VÁCZY János, (XXII:) HARSÁNYI István, (XXIII:) BERLÁSZ Jenő, BUSA Margit, Cs. GÁRDONYI Klára és FÜLÖP Géza, (XXIV:) ORBÁN László, (XXV:) Soós István, 3682. lev., 16:253–265 (Budapest–Debrecen: Magyar Tudományos Akadémia – Debreceni Egyetemi Kiadó, 1890–2013), 264.

²⁵ E szöveget a *Függelékben* közlöm.

²⁶ TRATTNER János Tamás, „No. 2. Előfizetői Jelentés”, *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 14, 15. sz. (1819. február 20.): [121–122.]

²⁷ Ha történt is ilyen összehangolás, a két tudós író csonka levelezése miatt egyelőre nem igazolható.

dalon álló hősök méltányos, árnyalt jellemzése, nagy emberekhez illő megnyilvánulásai nyomán egyértelmű, hogy az *Aeneis* már a 15. századi alkotókra hatott, de a rokon motívumok felismerése itt egyfajta elégtételt jelent a barbárnak tartott kor vagy a köznép közt terjedő irodalom számára. Addison kiemeli, hogy az ókori történelem remek epikai nyersanyagot kínál azon nemzetek íróinak is, akik saját múltjukban nem találtak méltó tárgyat, amiképp a rómaiak is a görögök hőseit énekelték meg legszívesebben.²⁸

A fentiek fényében a Kis által lefordított nyitány Homérosz- és Vergilius-hivatkozása a cikk folyamán nyeri el valódi értelmét, ahogy Milton ide kapcsolása is. Van benne némi gondolati csavar – de a Percynél fél századdal régebbi szerzőknek ez nem róható fel –, nevezetesen hogy az angol és külhoni aljanépet valóban élvezetes dalok és balladák előadóiként említi, de a *Chevy Chase* éppenséggel nem a köznépi alkotása, hanem udvari eredetű lehet (már csak *Aeneis*-áthallásai miatt is), noha bizonyosan folklorizálódott, a versforma pedig a skót balladák megszokott 8, 6, 8, 6-osait követi. Meglehet, hogy a *Spectator* szerzői nem a legrégebbi vagy legépebb verziót ismerték. Ám a ballada tömeges ismertségét mint esztétikai értékmerőt a nyitó sorok mégis a cikk központi gondolatává emelték. A *Helikoni Kedvtöltés* olvasói persze inkább az egykorú, Kultsár-féle magyar szövegek kontextusához kapcsolhatták, mivel itt semmilyen példa nem szerepelt. Kis János tehát legfeljebb áttételesen követte Herdert, ellentétben a korábbi szakirodalom feltételezésével. Valójában egy olyan szöveget talált meg a *Spectator*-ban, amely Herdernek is ihletője volt a megjelenése után 66 évvel.²⁹

A rendhagyó szöveglánc arra azért mindenképp bizonyítékul szolgálhat, hogy Herder a korábbi magyar szakirodalomban kissé túlhangsúlyozott bemerési pont. Műveit ugyan többen olvasták Kazinczy köreiből, de nem elsősorban a népköltészetéről szólóknak, hanem esztétikai és antropológiai írásainak volt számottevő hatása. Végképp elnagyolt álláspont tehát, hogy Herder népköltéssel kapcsolatos írásai, sőt a népköltészethez fordulás gesztusa elemi hatást gyakorolt volna erre a nemzedékre csupán azért, mert kronológiai okokból már jól ismerhették e kiadványokat. A hazai folklorizmus, illetőleg sokkal inkább „archo-popularizmus”,

---

²⁸ Vö. ADDISON, „The Spectator: No. 70...”, 298–303.

²⁹ Erről lásd a *Népdalok* kritikai kiadásának jegyzetét: Johann Gottfried HERDER, *Volkslieder, Übert-ragungen, Dichtungen*, Hrsg. von Ulrich GAIER, Werke in zehn Bänden 3 (Frankfurt/M.: Deutscher Klassiker Verlag, 1985), 968. A kétféle hagyomány összefonódásáról lásd például Walter WIORA, „Zur Fundierung allgemeiner Thesen über das »Volkslied« durch historische Untersuchungen”, *Jahrbuch für Volksliedforschung* 14 (1969): 1–10.

a régi közköltészet és az azzal összefonódó jelenkori színhagyomány irodalmi felfedezésének gyökerei már Révai Miklós felhívásaiban (1782) más eredetűek. Látható, hogy még Kis János sem hivatkozta Herdert ebben a vonatkozásban, noha ismerhette, s összeköti őket az az elv, hogy a nyelv esztétikai természete civilizációs erő. További szempont lehet a kutatáshoz, hogy Kis Jánosnak elég kiforrott pedagógiai programja volt (ezt kiadott művei is sugallják, beleértve a *Helikoni Kedvtöltés* függelékben közölt tartalomjegyzékeit). Ez világosan érzékelteti, hogy számára a köznép nevelése igazi „Aufklärer feladat” volt, nem is távoli analógia-képp a *Spectator* lapjairól átvett, de le nem fordított cikkrész üzenetével.

Két illúzióval mindenképp szegényebb lehet a kutatás.

- 1) Egyre bizonyosabb, hogy Herder szerepe jóval kisebb és áttételesebb a magyar irodalmárok népköltészeti érdeklődésében, mint ahogyan azt eddig sugallta a szakirodalom. Alighanem túlzás (vagy csak másodlagos hatás), hogy a népi kultúrához való fordulás herderi elve ekkora hatást gyakorolt erre a nemzedékre. Ennek a magyar közköltészet burjánzóan gazdag szövegtermése s az abban élő, azt esetenként publikáló értelmiségiek (köztük Kulcsár István, Jankovich Miklós vagy Szirmay Antal) szerepvállalása többé-kevésbé ellentmond: saját módszertan alakult ki a sajátos irodalmi és politikai viszonyok között. A nyugati múltkutatás és felvilágosodásprogramok egyike sem lett volna maradéktalanul átültethető a magyar kulturális életbe.
- 2) Maga a *Spectator* is kísérleti álláspontot képviselt, s történeti szempontból ahhoz a választóvonalhoz esik közel, amikor a *polite* és a *popular* kategóriák szembe kerültek egymással, méghozzá az arisztokratikus kéziratok kultúra és a népi nyomtatott kultúra közötti váltással. Ennek kapcsán a 18. században vita volt arról, hogy a népszerű kultúra lehet-e értékes. Bár számos történeti érv felmerült, a hangsúly nem a történeti anyag visszanyerésén volt, hanem a kulturális státuszon. Addison itt hangsúlyozott érve – ami igazán értékes, azt mindenki szereti – igencsak radikális, és szemben áll azzal a másik megoldással, hogy az értéket a közös kultúrahasznál csiszolja egybe, illetve egy harmadik móddal, ahol pedig a kultúra csak tanulásal sajátítható el. A *Spectator* évszázados hatását valószínűleg épp az okozta, hogy nekiment a kultúra intézményes rendjének: úgy támadta az elit kultúráját, hogy eközben ő maga is az volt. S ez a helyzet voltaképp a magyar viszonyok közt sem meglepő, ahol a legtudósabb hazafiak popularitásformáló szándékaitól hangos a sajtó és a könyvkiadás.

A *Helikoni Kedvtöltés*ben megjelent írás közvetlen hatásáról keveset tudunk. A legértékesebb adat talán az, hogy Mindszenty Dániel kassai muzsikusi és ügyvéd

az általa szerkesztett kéziratos *Nemzeti Dalgyűjtemény* (1832) előszavának jegyzetében elsőként utal rá mint népköltési gyűjtőfelhívásra, utána említi csak Kultsár Istvánt, Toldy Ferencet és Róthkrepf (később: Mátray) Gábort:

Hazánknak több jeles íróji néhány év óta hallatják ohajtásikat' bár valaki találkoznék ki a' honi dalokat' a' benne foglalt képzetek' tisztasága, 's természetisége 's nemzeti egyszerű character-festéseik tekintetibül özvegyűjtené.*

* Helikoni kedvtöltés I. 8o.1. Kulcsár. Haszn. Mulats. 1818. 8. sz. 's másut[.]³⁰

Egyvalamit bánhatunk csupán. Ha Kis János lefordította volna a folytatást, akkor a magas irodalom és közköltészet kapcsolatát elemző, fontos tanulmánnyal gazdagodott volna a hazai szaksajtó. Természetesen volt már szó ekkoriban az angol epikus költészetéről, talán áttételesen a *Helikoni Kedvtöltés* is segítette a téma terjedését. Előtte, 1817-ben Döbrentei Gábor az *Erdélyi Múzeumban* közölt egy írást a témáról, s maga Kis János is imitálta a formát *Lilla* című, 1803-ra datált (de csak 1825-ben kiadott) versében. 1825-ben a *Hasznos Mulatságokban* – talán szintén a *Spectator* ismeretében – Töltényi Szaniszló megemlítette a *Chevy Chase*-t,³¹ Edvi Illés Pál pedig, aki ugyancsak evangélikus lelkész volt, s többretű kapcsolatban állt Kis Jánossal,³² az 1820-as évektől több fordítást közzétett a hazai lapokban.

A *Spectator*-féle koncepció, illetve a Révai és Herder elveit összehangoló, értékmentő felfogás mégis jórészt csak negyedszázaddal később érte el a magyar tudományosság ingerküszöbét, Erdélyi János *Népköltészetünkről* szóló tanulmányában.³³ 1847-ben, egy évvel Kis János halála után látott napvilágot, s jelentős hatással volt például Arany Jánosra. Rá, aki mindenki közül a legfogékonyabban

³⁰ Mindszenty Dániel, *Nemzeti Dalgyűjtemény ajándékol a' barátság' és szeretetnek 1832*, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Kézirattár, RUI 8r 206/56, I. 2a. Az előszót közli KODÁLY Zoltán, „Magyar zenei folklore 110 év előtt: Mindszenty Dániel és Udvardy János” [Magyarságtudomány, 1943], in KODÁLY Zoltán, *Visszatekintés: Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok II*, kiad. BÓNIS Ferenc, Magyar zenetudomány 6, 155–183 (Budapest: Argumentum Kiadó, 2007).

³¹ A fenti adatok forrása: FEST Sándor, *Angol irodalmi hatások hazánkban Széchenyi István fellépéséig*, Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből 23: 7 (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1917), 55–56.

³² Lásd KIS, *Emlékezései...*, 683–687.

³³ ERDÉLYI János, „Népköltészetünkről. (Értekezés)”, in *Népdalok és mondák: Második kötet*, a Kisfaludy-Társaság megbízásából szerkeszti és kiadja ERDÉLYI János, 371–478 (Pest: Magyar Mihály, 1847).

reagált az angol és skót balladák poétikájára, s bizonyosan szívesen olvasta volna a Kis János-cikkből kihagyott fordításkísérletet e műfaj klasszikusából, a *Chevy Chase*-ből. A hagyomány átültetésének feladata tehát lényegében megvárta őt: nagykorúsi éveiben készült a *Sir Patrick Spense* fordítása és az azzal ezer szálon összefüggő klasszikus: *A walesi bárdok*.

FÜGGELÉK

Hazai 's Külföldi Tudósítások 1819. 1. félesztendő 15. szám (február 20.), oldalszám nélküli függelék.

Előfizető Jelentés.

Az olvasó közönségnek nagy része minden nemzeteknél olyanokból áll, a' kik a' könyvekből vagy tulajdonképpen mulatságot várnak, vagy legalább fáradság nélkül akarnak tanulni. Némellyek a' kiknek a' Sors igen sok üres időt ad, az unalom ellen keresnek azokban menedéket; mások, a' kik hivatalbéli foglalatosságokkal igen meg vagynak terhelve, azért veszik azokat üres óráikban kezekben, hogy vagy elméjüket felvidámítsák, vagy szíveknek 's értelmeknek nagyobb kimívelését fejtörés nélkül eszközöljék. Sokan, kivált azok közül, a' kik az élet' tavaszában vagynak, valamint mindenütt, ugy itt is tsak játszani szeretnek. Még azok is, a' kik a' mély gondolkodást 's az igazság szorosabb nyomozását tették tzelökká, szükségesnek tartják néha, a' nehéz fejtegetéseket 's okoskodásokat félre tenni, 's a' tudományok mezején, méhek modjára a' virágok körül repdesni. Ugyan azért az olyan tudományos munkák, mellyek a' gyönyörködtetés' mesteriségét birják, rendszerént legtöbbek' kedvelésére tarthatnak számot, 's ha a' Széppel a' Jót, a' Kellemessel az Igazat párosítják, a' leghasznosabbak közé tartoznak.

Ezen okra nézve régen óhajtottam, hogy a' Tudományos Gyűjtemény mellett, melly tudós tárgyakkal foglalatoskodik, egy olly folyó munkával is kedveskedhetném Nemzetemnek, mellynek tárgya a' tudományt kedvellők' nemes időtöltése lenne. Egy illyen munkát van most szerentsém a' következő tzim alatt jelenteni:

Hellikoni Kedvtöltés,
A' Magyar Literaturának némelly Barátjai által.
Négy Kötet kép Képpel.

Ezen Gyűjtemények Írói, kik a' tudományt és a' jó izlést egyeránt szeretik, azt tették tzélul magoknak, hogy fontos igazságokat tetsző köntösbe öltöztessenek, hasznos esméreteket únalmas letzkzés nélkül közöljenek, különösen az élet' Philosophiáját az előadás külömbféle nemeiben nyájasan hirdessék, a' szivet, a' képzelődést és az értelmet kellemesen foglalatoskodtassák 's azért se mélységes fejtegetésekbe ne merüljenek, se tsupa gyermek játékokra ne vetemedjenek, hanem jó nevelésű 's jó izlésű emberekhez illő mulatságot adjanak. Erre nézve néha azt fogják lefordítani vagy velősen kihuzni, a' mit olvasás közben más nyelveken irtt könyvekben mogszerettek [!], másszor ismét saját elmékedéseik' gyümöltseivel próbálnak szolgálni. A' gyönyörködtetést részszerént a' tárgyak' külömbféle-sége, részszerént az előadás' könnyü-sége, világossága 's elevensége által szándékoznak közölni. Ehez képest a' tárgyak időtől [!] időre a' következők fognak lenni: rövid értekezések a' Literaturáról, 's más olyan dolgokrók, mellyek mívelt emberek' társaságába illenek a' kidolgozásnak külömbféle nemeiben; rövid Románok, Regék, és Versek, historiai darabok és anekdoták; nemzetek' erköltsi és cultura-beli állapotjának rajzolatjai; rövid itéléssel egybe kaptsoltt tudósítások olyan régi és újkönyvekről [!], mellyek miveltt embereknek hasznosan mulattató olvasásúl szolgálhatnak; egyes elmés vagy velős és fontos mondások 's a' t.

Olly reménységgel lévén, hogy ezen munka által is nemzeti Literaturának gyarapodása fog előmozdítani, örömmel felvállaltam annak közre botsátását, 's szeretettel és tisztelettel meghívok igyekezetemnek gyámolítására mindeneket, a' kik nyelvünket szeretik 's üres óráikat is a' tudományoknak szentelni gyönyörű-ségeknak tartják.

A' Helikoni kedvtöltésekből, a' jövő Jó'sefnaptól fogva minden Pesti vásárkor egy 8–9 ívnyi Kötet jelenik meg; a' négy Kötet ára 6 forint lesz bekötve, 2 kuprumal [!], Póstával elküldve 8 forint.

Előfizetni lehet a' Ts. K. Budai Fő Posta Hivatalnál, 's az alúl megnevezett Uraknál.

Hogy az érdemes Olvasók előre itélhessenek róla, mit várhassanak: ide teszem a' 4 Kötet foglatját.³⁴

---

³⁴ A kötetek tartalomjegyzéke nem teljesen egyezik a megjelent kiadványokéval.

Első Kötet.

Az idő-írások mostani állapotja. – – Parnasszra utazás. – – Álom az emberi romlottságról. – – Filep és Aster. Egy békeszeretőnek hadi viszontagságai. – – Sohajtás. – – Mirza' látása. – – A' Köznéptől kedvelt dalokról és regékről. – – A' Kalmárok és Kereskedők hasznos emberek. – – A' falusi élet örömei – – Töredék. – – A' Remény' kertje. – – A' Lanthoz. – – A' maga mérséklés. – – Ferneyről. – – Engesztelés. Horátz után. – – Skenándow' Oneida Királynának halála 's erkoltsi tulajdonsága. – – Irene, Második Mahomed Sultán' felesége. – – A' régi Irók hasznai.

Második Kötet.

A' Velentzei Szeretsen. – – Egy ívó dal, melly egy 14-ik Századbéli kéziratban találtatott 's mellynek tzymje ez: Carmen Biblicum. – – Egy Anyának levele gyermekei öltözetére szükséges sok költségeiről. – – Mint kell Hymentől őrizkedni? – – De la Bruyerenek némelly nevezetes mondásai az Aszszonyokról. – – Johnson' Itéletei a' Francziákról. – – Faëthon. – – Római Népről. – – A' Földnek a' Hóldhoz intézett kegyelmes levele. – – Egy nevelésbéli fogyatkozásról. – – Az öltöző Aszszal. – – A' Napkeleti Aszszonyok' szabadságáról. – – Jegyzések a' Napkeleti Aszszonyok' szabadságáról. – – Élet' korainak tulajdonai. – – A' Rómaiak' luxusáról 's mennyiben különbözött ez más népekétől. – – Vieland élete. – – Vigasztalás a' pénz kevesedése eránt. – – Rettenetes földindulás déli Amerikában.

Harmadik Kötet.

A' Nyugalomnak a' Munkának történetei Allegoria. – – A' közepszerüségnek hasznairól. Vers. – – A' Szerelmes. – – Hogyan lehet az únalmat eltávoztatni, és az életet legjobban haszonra fordítani. – – A' jelenvalóval élés. – – Az emberi intézetek' fő fogyatkozásai. – – Napkeleti Erkoltsi Képek. – – Az Irigység' rútsága. – – A' fősvénységnek maga által lett büntetése. – – A' tanúságos Álom. – – A' toll ér-e többet, vagy a' kard? – – Sóókban [!] helyhetett emlék. – – Mi rontja el a' Királyokat. – – A' Szülék a' gyermekekben le vagynak festve. – – Igazságos felelet egy igazságtalan javallásra. – – Más Vers. – – Tsak a' maradék ítélheti meg igazán a' nagy embereket. – – A' kártékony indulatú gunyolók pestisei a' társaságnak. – – Egy ifjúnak gondolatjai 's elmélkedései különbéféle tárgyokról. – – Macskák' szeretése. – – Miképpen hatottak a' régiek az újakra. – – Hirtelenkedés és indulatosság. – – A' világ' négy kora. –

Negyedik Kötet.

A' Rómaiak' gazdagsága. – – Dreta Franklinnak böltés megjegyzése. – – Lord Dalton. – – Marais de la Vigne Kisaszszony, vagy mint elhíresedhetik az ember a' nélkül, hogy valaha élt volna. – – A' Vasárnap' panasza a' Förendekhez. – – Élet folyása. – – A' régi nemzetek' szabadságának elenyészéséről. – – A' bor' érzése. – – Athenais. – – Mit szolgálhat egy szép Fonyó. – – Példázatok a' Persa, 'Sidó és a' Keresztyén. – – Dávid' Hárfája. – – Anekdota. – – Arról, a' mit az ember nem tesz, és tehetne. – – Az öltözetről. – – Anyai intés. – – Foote Sámuel. – – Egy tengeri történet a' Morgenblattból. – – A' Szülékről és Gyermekekről. – – A' Képmutatásról és Tettetésről. – – A' gazdaságról. – – Beszélgetésekrői. [!] – – A' Tanulásról és Könyvolvasásról. – – Az ifjúságról és öregségről. – – Az idő eljár. – – Szívem Krónikája. – – A' Tündérek Vatsorája. – – A' Társasági élet és a' Magánosság. – – A' Tudósok' szabad köztársasága. – – A' Muzsavásár. – – Aurora. – – A' nyomos szorgalom igen ritka, de igen szükséges dolog. – – Baylének levele Schaftersburghoz 's ennek válasza. – – Bart János.